

درآمدی بر

احیا و جهانی شدن اقتصاد ملی

بانگارش اقتصاد مقاومتی

محمد ابراهیم بافنده

۸۷۲-۰۹-۰۰۰-۷۲۱۷۶-۵-۵

آدرس: تهران، خیابان ولیعصر، پلاک ۲۲، طبقه دوم، واحد ۲۲

تلفن: ۰۲۱۲۶۶۶۶۶۶۶۶

nashrestorans@gmail.com

چاپ و نشر

- سرشناسه: احمدی بافنده، محمد، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور: درآمدی بر احیای اقتصاد ملی و جهانی شدن اقتصاد ملی با نگرش
اقتصاد مقاومتی / محمد احمدی بافنده.
مشخصات نشر: تهران: ترنگ، ۱۳۹۶.
مشخصات فیزیکی: ۲۰۸ ص. ۱۴/۵×۲۱/۵ س. م.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۲۰۰۰۰۵-۵
وضعیت نشر: رساله نوبی، نجفیا
موضوع: ایران - سیاست اقتصادی - قرن ۱۴
موضوع: جهانی شدن - ایران - جنبه‌های اقتصادی
موضوع: Globalization- Economic aspects - Iran
موضوع: ۲۰th century - Iran - Economic policy
موضوع: ایران - سیاست اقتصادی - پیشینه تاریخی
موضوع: Iran -- Economic policy - Forecasting
موضوع: ایران - سیاست اقتصادی - تاریخ
موضوع: Iran -- Economic policy - History
رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ د ۳۴۴ الف / HC۴۷۳
رده بندی دیویی: ۳۳۰/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۴۶۵۲۴۸۲

نشر ترنگ

در آبی بر

احیای اقتصاد ملی و جهانی شدن اقتصاد ملی

با نگرش اقتصاد مقاومتی

محمد احسانیان

حروف چین و صفحه آرا: نیلوفر

لیتوگرافی و چاپ: مهارت نوین

نوبت چاپ اول: ۳۹۶

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۷۵۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۱۲۷-۵-۵

نشانی: خیابان انقلاب، خیابان روانمهر، پلاک ۴۳، طبقه دوم، واحد ۴

تلفن: ۰۹۱۹۹۶۴۶۲۲۴

nashretorang@gmail.com

حق چاپ محفوظ است

فهرست

پیش گفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۵

فصل اول

ایران؛ تاریخ، تمدن و ظرفیت‌هایش

تمدن ایران قبل از اسلام.....	۱۹
هخامنشیان.....	۲۲
ساختن راه‌ها.....	۲۷
بازرگانی و کشاورزی.....	۲۸
اشکانیان.....	۳۰
ساسانیان.....	۳۲
تمدن اسلامی ایران.....	۳۵
تمدن ایران در دوران اسلامی.....	۳۶

فصل دوم

غرب، تطور تاریخی و نسبت آن با شرق اسلامی

غرب پیش از نوزایی (قرون وسطی).....	۴۱
قرون وسطای اولیه.....	۵۲
قرون وسطای ثانویه.....	۵۳
قرون وسطای پایانی.....	۵۳
جنگ‌های صلیبی.....	۵۵
نوزایی (رنسانس).....	۶۲
انقلاب کشاورزی.....	۶۸

- انقلاب صنعتی ۷۲
- انقلاب توسعه‌ی استعمار ۷۴
- ورود به قرون جدید و مواجهه‌ی تازه با شرق ۷۷
- جنگ جهانی اول و فروپاشی عثمانی ۸۷
- سیاست غرب مقابل شرق ۹۳

فصل سوم

انقلاب اسلامی، شرایط امروز، چشم‌انداز فردا

- تمایز زمینی، رز ظهور و زیرساخت‌های نظری پیشرفت ۱۱۳
- ما، بگای و چالش‌های پیش رو ۱۲۷
- سند‌های «دستی» توسعه‌ی اقتصادی ایران ۱۴۸
- سند چشم‌انداز بیست‌ساله ۱۵۳
- سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ۱۵۸

فصل چهارم

چه می‌توان کرد؟ چه باید کرد؟

- کشاورزی ۱۶۹
- سیاست‌های کلی کشاورزی ۱۷۱
- نفت و پتروشیمی ۱۷۵
- سیاست‌های کلی انرژی ۱۷۸
- توسعه‌ی دریایی ۱۸۱
- حمل‌ونقل، گردشگری، شهرنشینی ۱۹۱
- معادن، صنایع، صنایع دانش بنیان ۲۰۱
- سیاست‌های کلی بخش صنعت ۲۰۵
- سیاست‌های کلی بخش معدن ۲۰۷
- موادی از سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه ۲۰۷

پیش گفتار

حضرت میرالمومنین (ع) در باب جهاد، کلامی به این مضمون دارند که: جهاد کنید تا نوری نسل آینده تان باعث افتخار باشید!

لفظ جهاد زیباترین و بار دربارۀ از خود گذشتگی و ایثار و تلاش برای تحقق اهداف و آرمان ها است که والاترین نیازهای فرد و جامعه را محقق خواهد کرد. در فرهنگ دین اسلام، کار، فعالیت و کوشش و خدمت انسان برای رسیدن به اهداف متعالی است. و اخلاقی هم چون قتال و جنگ در راه خدا مورد ارزش و احترام پیامبر (ص) و ائمه (ع) است و تأکید می گردد که تلاش برای معاش و تأمین رفاه معقول خوبه، خردمندانه، جهاد محسوب می شود.

هم چنین در فرهنگ شیعه، شفاعت، حمایت و توجه ائمه اطهار (س) و فرزندان شان هم می تواند انرژی مثبتی که انسان ها را برای اهداف بزرگ خودشان نیاز دارند، فراهم سازد و هم انسان ها را سر تا پیرین رسیدن به اهداف یاری دهد؛ عظمت روح ائمه اطهار (س) یاور همیشگی شیعیان خواهد بود.

در کوران انقلاب اسلامی، مطالعه منظم و مداوم جهت رشد و توسعه و تداوم بیشتر اهداف انقلاب اسلامی برای جوانان، از جمله ما که خودمان را فرزندان انقلاب می دانستیم، از اصول مهم و اساسی بود. اوان پیروزی انقلاب اسلامی نگارنده که به عنوان یک محصل انقلابی در سال آخر دبیرستان درس می خواند، کنفرانسی درسی درباره انقلاب شیلی و علل سرنگونی سالوادور آلنده به منظور نشان دادن نقاط ضعف انقلاب های کمونیستی ارائه کرد. یکی از مهم ترین دلایل سرنگونی حکومت انقلابی شیلی وابستگی شدید اقتصادی آن کشور به آمریکا بود. امروز می توان ادعا کرد مهم ترین علت شکست اکثر انقلاب های ملی در

دوران معاصر، وابستگی اقتصادی و عدم توجه به مسأله اقتصاد مقاومتی در مقابل مستکبران و زورمداران بوده و است.

به عنوان فردی انقلابی که در سال‌های جوانی شاهد انقلاب بزرگ اسلامی بوده و از همان ابتدای جوانی با ورود به عرصه‌ی خدمت در نهادهای انقلابی، شاهد نشیب و فرازهای تاریخی و جنگ تحمیلی و دوران پس از جنگ و توسعه و بهبود وضعیت سیاسی کشور بودم، همواره نقطه‌ضعف کشورمان را در مقایسه با دیگر کشورها، مباحث اقتصادی و شاید کم‌توجهی و شاید بی‌توجهی افراد و مسئولان در کاران رده‌های اجرایی کشور می‌دیدم.

بعد از فرستادن اوایل سال ۹۳ رهبر معظم انقلاب اسلامی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، که در بحث جهاد اقتصادی بیانات مهمی را اشاره فرمودند و با گذر زمان و طی سال‌های جاری فرمایش ایشان در کنار تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی غرب، عنوان اقتصاد مقاومتی تعریف گردید، بر خود لازم دیدم تجارب عملی و آموخته‌های دانشگاهی خود را در خدمت تبیین این واقعیت تاریخی و یافتن راه‌های برطرف کردن به سوی پیشرفت اقتصادی، آن‌چنان که شایسته انقلاب اسلامی و ظرفیت‌های ملت ایران است، به کار بگیرم.

امام راحل قدس سره و مقام معظم رهبری، دظله‌العالی همواره درباره چگونگی تغییر وضعیت اقتصاد کشور و بهبود معیشت رده تأکید داشته و دستگاه‌های اجرایی را به این مهم توجه داده‌اند. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، در کنار مباحث حفاظت جامعه در مقابل تهاجم فرهنگی، حفظ و توسعه و ارتقای ظرفیت‌های دفاعی و دیگر مواردی که علی‌الخصوص در بیانات اوایل هر سال فرمایش می‌نمایند، مباحث جهاد اقتصادی را نیز همه‌ساله با عناوین دیگر بیان داشته و بر آن تأکید می‌نمایند. استفاده از لفظ جهاد اقتصادی در سالیان اخیر، حاکی از دقت و ظرافت نظر معظم‌له و نیز اهمیت حیاتی موضوع بوده و با این بیان، توجه ذهنی افراد را به ارزش توجه به کار اقتصادی جهت حفاظت از کیان جامعه و کشور دو چندان جلب می‌نماید.

نگارنده طی سال‌های ۹۲ و ۹۳ نسبت به تألیف دو کتاب در زمینه‌های

ظرفیت‌های دریایی کشور با نگاه توسعه‌ی اقتصادی و یکی حمل‌ونقل شهری به عنوان پایان‌نامه‌ی دکتری خود اقدام کرده است.

طی تحصیلات دوره دکتری می‌بایست کتب مختلفی را، از جمله در موضوع مکاتب برنامه‌ریزی در «حوزه‌ی برنامه‌ریزی شهری» و «برنامه‌ریزی اقتصادی»، که کاملاً بر هم انطباق دارند، مطالعه و تحلیل کنم و از طرفی بنا به نوع فعالیت و مشاغل مختلفی که طی سال‌های خدمتم داشتم، به کشورها و شهرهای مختلف در جهان سفر کرده و مسائل متعددی را در تحلیل و علت عقب‌ماندگی جوامع، سرفته عصر باستان و عقب‌مانده یا عقب نگذاشته‌شده‌ی عصر حاضر، به چشم دیده بودم. سرجه ندم که وضعیت اقتصادی که امروزه بر ما و اغلب جهان حاکم است، بر فائده‌ناط عملکرد خود ما بر ما وارد نشده، بلکه بخش عمده‌اش تأثیرات عدم شناخت و درک برنامه‌هایی است که سیستم‌های اقتصادی و برنامه‌ریزی جهانی قدرت‌های مسلط اقتصادی و سیاسی دوران معاصر، بعد از دو جنگ جهانی، برای ما تنظیم و پیش‌بینی کرده‌اند.

در دوره‌ای، در تاریخ تمدن‌های باستان، ساختارها، لشگرها، ظرفیت‌های پیچیده و غیرقابل انکاری را در جامعه‌ی بشری آن دوره در کشورهای باستانی شبیه ایران، مصر، چین، هند و... می‌بینیم و در کنار آن می‌بینیم که هر چه بوده از تفکر و تجربه و علم بشر و کسب علوم مختلف آن دوره بوده است. اثر مضاعف علوم در هر دوره‌ای، باعث خلق آثار و اختراعات پیشرفته‌تر از آن دوره بود. وقتی به عظمت اهرام مصر می‌رسیم برای توجیه، پای موجودات فراطبیعی را به میان می‌کشیم و می‌گوییم مگر می‌شود در بشر این همه علم و تجربه باشد که بتواند این موارد را خلق نماید؟ چرا به این نتیجه می‌رسیم؟ چرا در این نتیجه‌گیری تفکر نمی‌کنیم که بشر بدون علم و دانش بیشتر سنگ آهن خام بوده و علم و تجربه است که آن را به فولاد تبدیل کرده است؟

تسلط قدمای ما به علوم، باعث پدیداری تمدن درخشان آن دوره شد؛ و تسلط اروپاییان بر علوم امروز نیز — فارغ از جهت‌گیری غیرانسانی‌اش — تمدن امروز غرب را پدید آورده است. بدون انسان متفکر و عالم، به هیچ وجه در هیچ

جامعه‌ای رشد اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی به وجود نخواهد آمد. نکته‌ی مهم آن که ایران امروز، تنها یک کشور جهان سوم نیست که هدف غایی‌اش بیرون کشیدن گلیم خود و شهروندانش در غوغای جهان سرمایه‌داری باشد. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و وقایع بزرگ چهار دهه‌ی اخیر، ما اکنون در فضای تمدن انقلاب اسلامی به سر می‌بریم و متأسفانه آن چنان دچار روزمرگی شده‌ایم که نمی‌دانیم وارث چه میراث گران قدری هستیم و در حال ساختن تمدنی عظیم هستیم. اگر دوران قبل از انقلاب را با بعد آن مقایسه کنیم، می‌بینیم با همه‌ی تهدیدها و جنگ‌ها و تحریم‌ها کارهایی که در این سال‌ها انجام شده، شگفت‌انگیز بوده است. ما طی سیصد سال گذشته در هر جنگی بخشی از زمین خود را از دست داده بودیم اما پس از انقلاب یک وجب هم از خاک کشور را دست نرفت. به رغم دشمنی‌هایی که سال‌ها باید بگذرد تا اندکی از آن آشکار شود، امروز در نقطه‌ای ایستاده‌ایم که در سطح جهان حرف‌های اساسی برای گفتن داریم، و گوش‌هایی بی‌شمار آماده‌ی شنیدن آن.

چه می‌توان کرد و به چه موضوعی باید توجه کرد که این فاصله را هر چه بیشتر کم کنیم و خود را به نقطه‌ی تمدن امروز در دیگر جوامع برسانیم؟ می‌بایست به گونه‌ای رفتار کرد که اقتصاد کشورهای مستقل شبیه ایران، که شاید مشابه آن هیچ کشوری نباشد، با شرایط خاص خود زمان‌بررسی شود؛ آن گونه که هم معیشت آبرومندان مردم را تأمین کند، هم در حد امکان مقدرات خدادادی بی‌حد و حساب کشور باشد، و هم جایگاه جهانی ایران را متناسب با تمدن انقلاب اسلامی تعیین کند.

میان مسؤولان و جریانات سیاسی کشور دو نگرش متفاوت، روش‌ساز وجود دارد. یک تفکر که مشابه آن در دیگر نقاط دنیا نیز دیده شده، آن که: وقتی انقلاب به پیروزی رسید، دیگر تمام است و دیگر چیزی به نام انقلاب وجود ندارد؛ شما الان یک کشور هستید و فقط باید حکومت‌داری کنید؛ با همه‌ی استانداردهای رایج تحمیلی. یک تفکر دیگر که نگرش امام و مقام معظم رهبری و انقلابیون است، معتقد است راه مقابله با قدرت‌های مسلط، تسلیم

نیست؛ مقاومت است در مقابل تهاجمات سازمان‌یافته و هدف‌مندی که شما را از آینده‌نگری باز می‌دارد و در روزمرگی نگاه می‌دارد؛ مقاومتی که در هر عرصه باید مبتنی بر شناخت عمیق و دقیق اوضاع داخلی و بیرونی، و با راهکارها و ابزارهای مخصوص خود طراحی و اجرا شود.

موضوع این کتاب، اقتصاد مقاومتی است و عنوانی که برای آن انتخاب شده «احیای اقتصاد ملی و جهانی شدن اقتصاد ملی با نگرش اقتصاد مقاومتی» است. این فرمایشی است که رهبر معظم انقلاب چند سال است روی آن تأکید می‌کند، اما در صحنه‌ی عمل آنچه انتظار می‌رفت اتفاق نیفتاده است. هنوز نمی‌توانیم ادعا کنیم نظام اقتصادی کشور را در برابر تهاجم دشمنان بیمه کرده‌ایم. البته حوزه‌ی صنایع دفاعی این کار را کرده‌ایم و اگر امروز در کشور تسلیحاتی داریم به هیچ قدرت سلطه‌جویی به خود جرأت نمی‌دهد به خاک گهربار ایران نگاه چپ کند به‌خاطر آن کاری است که با روحیه‌ی جهادی و مقاومت، در صنایع دفاعی انجام شده است.

به نظر می‌رسد امروز هم گام نهادن در راه اقتصاد مقاومتی، نیاز به شجاعتی دارد که کسانی از جابر خیزند و طلسم «تمجیدهای لفظی» و «همایش‌های پرخرج» و «بخشنامه‌های خوش آب و رنگ» را بشکنند؛ با دربردارنده‌ی عمل صالح «جهاد اقتصادی» بگذارند، ولو با گام‌هایی به‌ظاهر کوچک این مدتی دینی، ملی و قانونی است. سند چشم‌انداز ایران در افق ۱۴۰۴ چنین نگاهی را برعهده‌ی همگان نهاده است. سند چشم‌انداز بیست ساله نمایانگر مسیر توسعه‌ی کشور است و ایران را در سال ۱۴۰۴ توسعه‌یافته و در جایگاه اول اقتصاد جهانی و فناوری در منطقه تعریف کرده است.

این کتاب کوششی است برای ارائه‌ی نگاهی کاربردی به اقتصاد مقاومتی در جایگاه ایران مقتدر ۱۴۰۴، مبتنی بر تجارب تلخ و شیرین تاریخی، و به انگای ظرفیت‌های بالفعل و بالقوه‌ی موجود در کشور. با تشکر از آقای ناصر بهرامی راد